

реалізує головний вид діяльності дошкільнят – ігровий.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо в розробці програмного забезпечення занять із комплексної логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ із застосуванням сенд-арту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Л. С. Логопедия: Учеб. для студентов дефект. фак. пед. ин-тов. / Л. С. Волкова, Р. И. Лалаева, Е. М. Мاستюкова и др. Под ред. Л. С. Волковой. – 2-е изд. – М.: Просвещение: Владос, 1995. – 384 с.
2. Грабенко Т. М. Практикум по песочной терапии / Т. М. Грабенко, Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева - СПб: Речь, 2002. – 224 с.
3. Грабенко Т. М. Чудеса на песке: методический практикум по песочной терапии / Т. М. Грабенко, Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева – СПб., 1999. – 340 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по креативной терапии / Т. М. Грабенко, Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева – М. : Сфера Речь, 2001. С. 279 – 299.
5. Громова О. Е. Инновации – в логопедическую практику / Методическое пособие для дошкольных образовательных учреждений / Сост. О. Е. Громова. – М. : ЛИНКА-ПРЕСС, 2008. – 232 с.
6. Дикань Н. І. Пісочна терапія в роботі з дошкільниками / (упоряд. Л. А. Шик, О. М. Гладченко, Ю. М. Черкасова). – Харків : Основа, 2010. – 127 с.

УДК 376.1-05 6.264-053.4:159.953

Н. В. Серебрякова,

практичний психолог,
дошкільний навчальний заклад
(ясла-садок) «Берізка»
Охтирської міської ради

Л. Л. Стахова,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ПОРУШЕННЯ СЛУХОВОЇ ПАМ'ЯТІ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

У статті подається аналіз науково-методичної літератури з питань дослідження порушення слухової пам'яті у дітей із загальним недорозвиненням мовлення.

В статті представлений аналіз науково-методическої літератури по вопросам нарушения слуховой памяти у детей с общим недоразвитием речи.

The article deals with the analysis of scientific and methodical literature on the study of hearing auditory impairment in children with general underdevelopment of speech.

Ключові слова: пам'ять, образна пам'ять, слухова пам'ять, загальне недорозвинення мовлення.

Ключевые слова: память, образная память, слуховая память, общее недоразвитие речи.

Keywords: memory, personal memory, auditory memory, general underdevelopment of speech.

Постановка проблеми. На сучасному етапі метою дошкільної освіти є забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок.

Успішна соціалізація дитини дошкільного віку в мікросоціальній групі та в суспільстві не може відбуватися без достатнього розвитку психічних процесів.

Упродовж дошкільного віку в психіці дитини відбуваються грандіозні прогресивні зміни. З кожним віковим періодом дитина потребує засвоєння великої кількості інформації. В період дошкільного віку відбувається активний розвиток всіх видів пам'яті дитини. Серед них образна пам'ять, зокрема слухова, займає центральне місце у підготовці дітей до навчання в школі. Розвиток образних форм пізнання у цьому періоді відбувається швидкими темпами.

Першу інформацію дитина отримує через слух, тому гарно розвинені слухове сприймання та слухова пам'ять дають дітям правильне уявлення про предмети та явища. Головною проблемою дітей із загальним недорозвиненням мовлення є те, що вони ніби слухають, проте не чують дорослого – його інструкцій, вказівок, пояснень тощо, та, відповідно, не запам'ятовують їх, діти не можуть зосередитися, наприклад, на звуковому матеріалі під час виконання завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психолого-педагогічний аспект дослідження пам'яті знаходимо в роботах багатьох авторів, які по-різному пояснювали її структуру, генез, взаємодію з іншими психічними функціями (Аткінсон Р., 1980; Виготський Л. С., 1956; Жане П., 1998; Істоміна З. М., 1987; Корсакова Н. К., 1979; Крутецький В. А., 1994; Леонтьєв А. Н., Лурія А. Р. і ін.).

Дослідженням пам'яті дітей із загальним недорозвиненням мовленням, займалися такі вчені, як Г. С. Гуменна, О. Н. Усанова, Е. Л. Фігерredo, Л. І. Белякова, І. Т. Власенко, Ю. Ф. Гаркуша та ін. [1]. З'ясувалося, що у даної категорії дітей особливо страждає розвиток слухової пам'яті, що дозволяє говорити про актуальність даної проблеми.

Мета статті – провести аналіз науково-методичної літератури з питань дослідження порушення слухової пам'яті у дітей із загальним недорозвиненням мовлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи історію визначення терміну «пам'ять», відзначили, що О. Р. Лурія характеризував пам'ять як запис, збереження і відтворення слідів минулого досвіду, що дає людині можливість накопичити інформацію і мати справу зі слідами минулого досвіду, після того, як явища, які їх викликали, зникли [4]. Л. С. Виготський визначав пам'ять як «один з найважливіших розділів дитячої психології» і виділяв дві лінії її розвитку – біологічну і культурну. Він вважав, що саме в процесі активної розумової діяльності дитини, що спирається на допоміжні засоби, виникає і розвивається вища форма пам'яті людини [3].

Сучасні дослідники (М. В. Гамезо, Г. С. Костюк, Г. О. Люблінська, А. Г. Маклаков, С. Д. Максименко, І. В. Мартиненко, Т. В. Сак, В. В. Тищенко, М. К. Шеремет та ін.) визначають пам'ять як пізнавальний психічний процес сприймання, запам'ятовування, збереження, відтворення і забування індивідом свого досвіду [5; 6].

Існує кілька основних підходів у класифікації пам'яті. У даний час в якості найбільш загальної підстави для виділення різних видів пам'яті прийнято розглядати залежність характеристик пам'яті від особливостей діяльності із

запам'ятовування та відтворення. При цьому окремі види пам'яті класифікують, використовуючи три головні критерії: 1) за характером психічної активності, що переважає в діяльності, пам'ять ділять на рухову, емоційну, образну і словесно-логічну (П. П. Блонський); 2) за характером цілей діяльності – на мимовільну і довільну; 3) за тривалістю закріплення і збереження матеріалу (в зв'язку з його роллю і місцем в діяльності) – на короткочасну, довготривалу і оперативну (П. І. Зінченко, Г. В. Рєпкіна) [2]. Залежно від того, якими аналізаторами людина сприймає об'єкти під час їхнього запам'ятовування, образна пам'ять буває зоровою, слуховою, тактильною, нюховою тощо (П. П. Блонський) [2].

Слухова пам'ять – це запам'ятовування і точне відтворення різноманітних звуків (музичних, мовленнєвих).

Е. М. Мастюкова, вивчаючи групи дітей з мовленнєвими порушеннями, зазначає, що у них знижена вербальна пам'ять, при цьому вказує на наявну залежність між проявом порушень пам'яті і ступенем та характером органічного синдрому. Однак, на думку О. В. Трошина і Є. В. Жуліної, при знижених показниках слухомовленнєвої пам'яті у дітей із ЗНМ залишаються відносно збереженими можливості смислового, логічного запам'ятовування.

У дітей дошкільного віку із порушенням мовлення має місце знижений обсяг усіх видів пам'яті, вони повільніше орієнтуються в умовах завдання. Протягом навчання у початковій школі ці показники поліпшуються, однак слухомовленнєва пам'ять може не досягати норми. З'ясовано, що рівень слухової пам'яті безпосередньо пов'язаний із мовленнєвим розвитком: чим гірше мовлення, тим гірша слухова пам'ять. Такий чинник зумовлює зменшення функції слухової пам'яті [8].

Дослідження І. Т. Власенко показали деяке загальне зниження обсягу слухомовленнєвої пам'яті у дітей із загальним недорозвиненням мовлення [3] та вказують на взаємозв'язок рівня слухової пам'яті і рівня мовленнєвого розвитку.

Дослідження пам'яті різної модальності у дошкільнят семи років зі стертою дизартрією та у їхніх однолітків без

порушень мовлення показало, що у обох групах дітей найкращим чином розвинена рухова пам'ять, а найгірше – слухова. Діти з моторною алалією після першого пред'явлення на слух точно відтворюють лише незначну кількість слів, при цьому вони можуть повторювати одне слово кілька разів або називати нові слова (парамнезія). У дітей з дизартрією парамнезії не спостерігаються.

Ступінь виразності розладів слухової пам'яті залежить від характеру матеріалу, що запам'ятовується. Вербальний матеріал, об'єднаний внутрішніми смисловими зв'язками (фрази, розповіді), запам'ятовується легше, ніж серії слів, не пов'язаних між собою. Але і всередині смислової інформації грає роль чинник її обсягу: фрази відтворюються краще, ніж розповіді.

Дефіцит слухової пам'яті, який спостерігається у дітей із загальним недорозвиненням мовлення, може призводити до порушення розуміння дитиною зверненого до неї мовлення, словесних інструкцій, до різкого обмеження можливості оперувати зі слуховим матеріалом «на слідах». При зростанні вербального навантаження у вигляді збільшення обсягу слухової інформації можуть виникати симптоми, характерні для сенсорної афазії: відчуження сенсу слова і помилки в диференціації фонем [7].

Аналіз наукових робіт та результатів досліджень слухової пам'яті у дітей з порушеннями мовлення демонструє: слабкість утримання мовленнєвих сигналів і точність відтворення, високе гальмування слухомовленнєвих слідів, низький рівень розвитку довільності і контролю слухової пам'яті, порушення впізнавання слів, що пред'являються на слух, повільне орієнтування в умовах завдання та ін. (В. Бугіотопулу, І. Т. Влащенко, Г. С. Гуменна, О. Р. Даніленкова, Є. М. Мастюкова, Є. Л. Фигеридо, Т. А. Фотекова та ін.).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Проведений аналіз літературних джерел дає можливість констатувати, що у дітей із загальним недорозвиненням мовлення помітно знижена слухова пам'ять і продуктивність запам'ятовування в порівнянні з

дітьми із нормальним розвитком мовлення. Діти часто забувають складні інструкції (три- та чотириступеневі), опускають деякі їх елементи і міняють послідовність запропонованих завдань. Діти, як правило, не вдаються до мовленнєвого спілкування з метою уточнення інструкції

Більшість вчених, які займалися дослідженням пам'яті, виділяють взаємозв'язок мовленнєвих порушень зі станом інших вищих психічних функцій людини, в їх числі зі сприйняттям і пам'яттю. Тому, дуже важливо на ранніх етапах розвитку дитини виявити порушення і починати корекційну роботу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаркуша Ю. Ф. *Коррекционно-педагогическая работа в дошкольных учреждениях для детей с нарушениями речи*. – М. : Владос, 2000. – 317 с.
2. Павелків Р. В. *Загальна психологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Р. В. Павелків*. – Вид. 3-тє, доповн. – К. : Кондор, 2012. – 570 с.
3. Выготский Л. С. *Память и ее развитие в детском возрасте / Л. С. Выготский Собр. соч. в 6 т. – Т.2. – Проблемы общей психологии*. – М. : Педагогика, 1982. – 504 с.
4. Лурия А. Р. *Лекции по общей психологии / А. Р. Лурия*. – СПб. : Питер, 2004. – 320 с
5. Мартиненко І. В. *Логопсихологія: курс лекцій. Навчальний посібник / І. В. Мартиненко*. – К. : ДІА. – 2014. – 100 с.
6. Маклаков А. Г. *Общая психология : учебное пособие для студентов вузов и слушателей курсов психологических дисциплин / А. Г. Маклаков*. – Санкт-Петербург [и др.] : Питер, 2017. – 582 с.
7. *Логопсихологія : навч. посіб.* / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак. – К. : Знання, 2010. – 294 с.
8. Шеремет М. К. *Логопедія : підручник / М. К. Шеремет, В. В. Тарасун, С. Ю. Конопляста, В. О. Кондратенко, Н. В. Чередніченко, І. С. Марченко, В. В. Тищенко, І. В. Мартиненко, О. Ю. Ромась*. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К. : Слово, 2010. – 665 с.

УДК 376.36

Н. С. Сидоренко

магістрант спеціальності

Спеціальна освіта

(Логопедія. Спеціальна психологія)

А. І. Кравченко

кандидат педагогічних наук, професор,

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВИЛЬНОЇ ЗВУКОВИМОВИ У ДІТЕЙ

В статті подано характеристику прийомів формування правильної звуковимови у дітей.

В статті представлена характеристика прийомів формування правильної звукопроизношення у дітей.

The characteristics of methods of raising speech sounds in children are represented in the article.

Ключові слова: постановка звуків мовлення, артикуляційна вправа, дихальна вправа, логопедичний зонд, вада вимови фонем.

Ключевые слова: постановка звуков речи, артикуляционное упражнение, дыхательное упражнение, логопедический зонд, нарушение произношения фонем.

Keywords: raising the sounds of speech, articulative exercise, breathing exercise, speech therapist's probe, violation of the phonemes articulation.

Постановка проблеми. Аналіз матеріалів дослідження низки науковців (Б. Гріншпун, С. Коноплястої, М. Савченко та інших) показав, що у дітей з дислалією, ринологією та дизартрією спостерігаються різні вади вимови фонем, які умовно поділяють на дві групи: фонологічні (заміни фонем іншими тими, які в нашому мовленні є та сплутування фонем між собою) і антропофонічні (спотворена вимова фонем). При цьому причини кожного порушення вимови фонем є диференційованими.

Різні порушення вимови фонем та різні причини їх виникнення вимагають індивідуального підходу для корекції та підбору диференційованих прийомів їх постановки. Основною метою етапу постановки звуків мовлення є фор-

мування правильної їх артикуляції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу наукової літератури (Є. Вінарська, С. Ляпідевський, О. Правдіна, І. Єрмакова, Г. Чіркін, М. Хватцев та інші) з логопедії показують, що є три групи дітей, у яких найбільш виражено порушеним є фонетичний бік мовлення – це діти з дислалією, ринологією та дизартрією.

Визначено, що порушення у цих дітей вимови фонем зумовлені різними причинами: функціональною слабкістю, яка виникає в нервово-м'язовому комплексі периферичного відділу мовленнєвого апарату (при дислалії, ринології), порушеннями будови периферійних органів артикуляції (при дислалії, ринології), вадами рухів периферійного мовленнєвого апарату, викликаними патологіями центрального або периферійного відділів нервової системи (при дизартрії, складній дислалії) [3; 4; 5; 7].

На сучасному етапі з набуттям впливу на розвиток логопедії таких наук, як нейропсихологія та психолінгвістика (завдяки працям таких науковців, як Б. Гріншпун, Г. Іпполітова, Є. Мастюкова, О. Ревуцька, М. Савченко, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та інших) були сформовані і нові підходи до аналізування як структури порушення мовлення при дислалії, ринології та дизартрії, так і причин його виникнення та механізмів протікання, в результаті чого причинами виникнення порушень вимови фонем та слів було визначено комплекс психічних процесів, до яких віднесено фонематичні процеси (сприймання, диференціації, уявлення), кінестетичні процеси (відчуття, сприймання, праксис), кінетичний праксис. Обумовлені ці порушення нейрофізіологічними змінами діяльності в області лобної, скроневі та тім'яної доль кори головного мозку [7; 8].

Мета статті – дати характеристику прийомів формування правильної звуковимови у дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових джерел (Л. Єфіменкова, О. Ревуцька, М. Савченко, М. Шеремет, Н. Чевельової та інших) показує, що можна виділити п'ять груп прийомів постановки звуків мовлення у дітей.